

DOPUNSKI PODACI O ULOZI MOJSIJA GEORGIJEVIĆA U REVOLUCIJI 1848—49.

Pre nekoliko godina pokušao sam prikazati stavove Mojsija Georgije-
vića prema srpsko-hrvatskom jedinstvu i oktroisanom ustavu (1848—49) na
osnovu građe iz arhiva Glavnog odbora Vojvodine.¹ Pošto me interesovanje
za ovu istaknutu ličnost Četrdesetosme nije ni posle napustilo, trudio sam
se da pronađem još dokumentacije koja bi bacila više svetlosti na njenu
ulogu u prelomnim momentima vojvođanske i hrvatske istorije. To mi je i
pošlo za rukom, pa sam bio u mogućnosti da iscrpno prikažem Georgije-
viću aktivnost tokom pokreta u Slavoniji,² a sad mi je moguće da još osvet-
lim i njegovu ulogu u srpsko-hrvatskim odnosima u toku revolucije.

Na Majskoj skupštini Georgijević je bio izabran za člana Glavnog od-
bora, a od birača u Osijeku za člana Hrvatskog sabora na kojem se istakao
svojim liberalno-demokratskim stavom u nizu pitanja, naročito u agrarnom.³
Sabor ga je izabrao za člana hrvatske deputacije koja je određena da pre-
govara s mađarskom vladom i pokuša da postigne izmirenje Južnih Slavena
i Mađara. U tim pregovorima Georgijeviću su na srcu ležali ne samo interesi
Trojedne Kraljevine nego i Srpske Vojvodine, a nadasve srpsko-hrvatska
sloga. O toj svojoj misiji Georgijević je izveštavao nekog svog prijatelja
iz Glavnog odbora u Karlovcima, ali koga — nije mi moguće utvrditi. Od
nekoliko pisama upućenih dotičnom licu sačuvano je ovo koje niže dono-
sim:

U Beču 16. naš. julija 1848.

Dragi g. prijatelju!

Ban Jelačić je juče u jutru amo došao. Njega je kao i Ugarski ministerium
pozvao nadvojvoda Jovan da još pre neg što u Frankfurt kao Reichsverweser
ode pokuša Mađare sa pridruženim Kraljevinama pomiriti. Palatin je ugarski
sa Baćanjiom ministerom također amo (prekjuče) došao. Od strane Hrvatske i
Slavonije je ovde veći broj one deputacije koju je na taj konac ban u Saboru
hrvatskom naimenovao. Traktiralo se dosad nije ništa, niti smo mi Mađarima
službeno saopštili šta mi hoćemo, niti oni nama na što bi oni pristali. Nego su
se neki od nas privatno sa Baćanjiom, Esterhaziom i palatinom sastajali i kazali
jim da Hrvatska i Slavonija hoće svoju nezavisnu unutrašnju vladu, svoj sabor
i zakonodavstvo da ima, da sa Vojvodinom srpskom hoće u savezu da ostane i

¹ Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu II, 1957, 51—58.

² Slavko Gavrilović, Virovitička županija u revoluciji 1848—1849, HZ XIV, 1961.

³ Poblizhe Vaso Bogdanov, Društvene i političke borbe u Hrvatskoj 1848/49, Zagreb, 1949, 172, 185, 199, 216, 232.

da se srpske želje priznaju, sa Ugarskom da hoće što se opšti odnošenja tiče u savezu da ostane, ali da hoće da ima svog jednog ministra kod ugarskog ministeriuma, bez kog kontrasignacije ne bi ni jedna zapovest imala kake važnosti, i da hoće da ima jedan ukupni centralni austrijski ministerium rata, izvanjski i finacijalni dela, i da se tome i Ugarska podloži; i druge još, manje želje, — na koje je i Baćanji i palatin kazao da će sve želje Hrvatske i Slavonije ispuniti samo ne dve t. j. da se Ugarska neće centralnom ministeriumu austrijskom podvrći, nego Hrvatska i Slavonija da se s te strane tako osigura da se bez dozvoljenja bana s Granicom ne može nikako i ništa raspolagati — a drugo je da oni t. j. Mađari, sa Srbima ne mogu drukče traktirati nego da otpuste Srbijance i strane ljude što imaju, da polože oruže(!), pak onda da se skupe na svom saboru i od tud da prestave svoje želje Ugarskom saboru, pa će im *onda* njine *pravedne* želje ispuniti. Međutim ovo je sve privatno bilo niti ima kakvog diplomatskog karaktera; zato ne treba da vas smuti. To je istina lep Lockspeise za Hrvate, ali ja vam sasvim izvjesno javljam, da je daleko veća većina od ove deputacije gotova prije sve koncesije odbiti i sa Mađarima zaratiti se neg srpsku stvar izdati. Samo je to nezgodno što mi neznamo sve želje specialiter; zato će možda nužno biti da se od strane srpskog naroda zakaže brže bolje skupština pak da se odonud pošlju opunomoćnici sa izraženim zahtevanjima amo. U to ću ime ja predložiti da se to odma najvojvodi Ivanu i palatinu predstavi da se i Srbi amo pozovu, i to ću gledati koliko sutra da bude. Ja sam vam neki dan po pošti pisao 10. ov. m. i rekomandirao sam pismo, valja da ste ga već dobili. Juče sam Vam koješta ustmeno po. g. Iliji Milosavljeviću iz Pančeva poručio. Sutra ću Vam opet pisati; i od vas na moje pismo koj dan opširno izvešće o stanju naše stvari očekujem. Sad pošta odlazi, zbogom. Budite zdravi. Pozdrav svima.

Pazite, ako Boga znate da se naši ne zavade s Hrvatima. Ovamo dolaze pisma gde naši misle da su ji Hrvati izdali, ne verujte za Boga, ta ja sam ovde, ja ću vam uvek javljati. Ne verujte, taka nam nesporazumljenja mogu sada najviše obojima škoditi. Odgovorite mi. Zbogom.

Vaš Mojsije

Pišite mit Brif (!) d. H. Vuk Stef. Karadschitsch

Landstrasse, Ungergasse.

Vaš je brat zdrav. Zbogom.⁴

Citirano pismo kao da protivreći tvrdnji da su se hrvatsko-mađarski pregovori razbili *samo* na reakcionarnim zahtevima Jelačića (odnosno mađarskih magnata i dvora),⁵ iako i nadalje ostaje otvoreno pitanje, u koje ovde ne možemo ulaziti, da li se i u kojoj meri ban Jelačić pridržavao odluke Hrvatskog sabora o podržavanju savezničke Srpske Vojvodine.

*

⁴ Arhiv SANU, Karlovci; Srpski narodni pokret 1848—49, kut. 11 (razna akta), br. 54.

⁵ Poblize Bogdanov, n. dj., 305—306.

Po povratku u Slavoniju, potkraj leta 1848, Georgijević je najaktivnije učestvovao u narodnjačko-mađarskoj borbi u Virovitičkoj županiji, pa je poslednjih dana oktobra postavljen za banskog poverenika u toj županiji. Na toj dužnosti ostao je do početka februara 1849. — sve do svog prekida s narodnjačkom grupom podžupana Josipa Jankovića i Banskim vijećem, koje se prema njemu ponelo nedosledno i nekorektno, jer ni njemu ni virovitičkim narodnjacima nije odgovarao Georgijevićev kritički stav prema stanju u Slavoniji.⁶

Još u vreme svog komesarijata, sredinom januara 1849, Georgijević je bio pozvan u Vojvodinu radi učešća u komisiji za izradu ustava, što se vidi iz sledećeg njegovog pisma patrijarhu Josifu Rajačiću:

Vaša svetosti!

Duboko uvažavajući poziv vaše Svetosti od 4. o. m. i g. pod brojem 93. kojim sam u družinu Srba, koje je Vaša Svetost za izrađenje ustavnog osnovopoloženja Vojvodine Srpske izabrala, pozvan, i živo osećajući da smo u ovo doba preporođenja Naroda našeg svi po mogućnosti dužni delati i raditi, odma sam ne motreći na slabost zdravlja svog i daleki put odredio nalog Vaš ispuniti i dole se sići, što mi na molbu moju banski namestnik Lentulaj i dopusti.

Međutim došavši sinoć amo zastao sam poslova na moje povereničtvo spadajući, koje još pre odlazka mog obaviti moram; to će trajati 3—4 dana; a i da nije to, na putu sam obolio pa bi se i tako morao koj dan zadržati a i zbog onog uzroka koji bje Vašoj Svetosti od generala Trebersburga juče javljen.

Tako ću ja ipak danas osam dana u Zemun doći moći, i prvi put pred lice Srpskog švog Patrijarha stupiti.

Što u sinovnoj pokornosti javljajući, ostajem desnicu Vaše Svetosti celujući.
U Valpovu dne 15. januarija 1849.

Vaše Svetosti poslušni sluga i sin

Mojsije Georgijević⁷

Četiri dana kasnije, 19. januara po starom kalendaru, Georgijević je obavestio patrijarha da su grupe gen. Trebersburga zauzele veći deo Osijeka, osim tvrđave koju su držali Mađari, pa se mora zadržati u gradu, zbog čega možda neće na vreme stići u Vojvodinu. U tom slučaju, on je obećao da će sastaviti neki ustav po svojoj zamisli i podneti ga patrijarhu.⁸ Sudeći po tome što se na nacrtu ustava Vojvodine, stvorenom u V. Bečkereku, nalazi i Georgijevićev potpis,⁹ možemo zaključiti da je on stigao u Vojvodinu u vreme dok je nacrt ustava bio u radu, pa je i njegovo mišljenje moglo da bude uzeto u obzir. No, zasad o njemu ništa ne znamo, jer nam je i rad ove ustavne komisije nedovoljno poznat.¹⁰

⁶ Gavrlović, n. d., 34—44.

⁷ ASANU, Karlovci, nav. skupina, 6555/1849.

⁸ Isto, 371/1849; Gavrilović, n. d., 44.

⁹ ASANU, Karlovci, nav. skupina, kut. 16 (1849), br. 27.

¹⁰ O nacrtu ustava Vojvodine v. Zbornik Matice srpske za društ. nauke 13—14, 1956, 159—166.

U vreme Georgijevićevog boravka u Vojvodini, bečki dvor je objavio svoj oktroisani ustav od 4. marta 1849, što je naišlo na opšte negodovanje kod naroda Monarhije, pa i Srba i Hrvata, uključiv Bansko vijeće i vojvođansku vladu na čelu s patrijarhom Rajačićem, koj je iskoristio priliku da baš preko Georgijevića svoje mišljenje o tom ustavu saopšti banu Jelačiću i zatraži njegovu intervenciju u korist Vojvodine. Preko Osijeka i Zagreba, Georgijević je stigao u Peštu i predao Jelačiću svoj memorandum o oktroisanom ustavu i načinu sjedinjenja Vojvodine i Hrvatske,¹¹ a takođe i sledeće patrijarhovo pismo:

Vaša Svetosti!

Ja sam još u subotu amo došao. Sa mnom je ujedno došla i hrvatska deputacija, Mažuranić i Zigrović, kojima se od naše strane pridružio Živanović. Tad smo se malo sastali s banom, ali nije mogao ništa obaviti, nego je kazao da mu pismeno predađu ono što misle vladi dati, pa će on svoja primećanja učiniti. Ja sam od tada bio dva put s njim ali oba puta su ga odazvali, jedared k Vindišgreću a jedared u logor i tako me je on na drugi dan odgodio, a eto već dva dana, ja ne mogu š njim biti a stvari svaki dan gore stoje, tako, da se bojim da ću, ako se još danas i sutra šnjim ne uzsastanem, a stvari bolje ne pođu, morati se *re infecta* vratiti.

Kako vojene stvari stoje znaće Nedeljković saopštiti.

Vaše Svetosti najposlušniji sin

U Budimu 30 marta 1849

Mojsije Dorđević

Preuzvišeni gospodine bane, mnogocjenjeni moj prijatelju!

Ustav cjelokupne Monarhije ot 4 marta ove godine nije zadovoljio narode, koji su na podpuna prava jednakosti izgledali, a još manje jadne naše graničare, koji ostaše opet pod starim ustrojstvom Vojene granice.

Trojedna, vami preuzvišeni gospodine bane povjerena kraljevina sačinjava po ustavu krunsku, u vnutrenom ustrojeniju svom nezavisimu državu, ali joj se otcjepi Vojena granica Horvatske i Slavonije, deset graničarski regimenta.

Vojvodina Srbija ostade isključena ot pojedini cjelokupnost Monarhije sastavljajućij krunonosnij država i samo joj osta ta nadežda, biti jednoj ili drugoj od ovi zemalja prisozužena. Vojena granica i ovoj se oduzima i podčinjava postojavšem ustrojstvu.

Ovo su takova izjatija koja se ni malo ne slažu sa načelom izrečene jednakosti. Ovo ne može narode za ovolike žertve uspokojiti.

Ja sam iz jednog meni FM kneza Vindišgreca ove godine poslatog pisma otnosećeg se na nesporazumjenija između mene i FML barona Rukavine uvjerio se, da on, a po njemu po svoj prilici i carsko Ministarstvo, imaju to neosnovano ponjatije, da se ovaj naš narod protiv gospodarstva mađarskog zato digo, da ostane u starim svojim ustrojenijama i da je graničar bio zadovoljan sa pređašnjim formama i u načinu upravljanja i vlastima svojim. Ja ovo mišljenje po temeljnom sobstvenom uverenju kao očevidac težnji i želja naroda ne djelim,

¹¹ Sl. Gavrilović, Mojsije Georgijević o srpsko-hrvatskom jedinstvu i oktroisanom ustavu (1848—49), *Godišnjak Filoz. fak. u Novom Sadu* II, 52—57.

O toj misiji govori i ovo Georgijevićevo pismo patrijarhu Rajačiću: (ASANU, Karlovci, nav. skupina, 298/1849.)

no šta više čisto ispovijediti moram, da sam ja ovaj narod podići uspjeo protiv mađarštine, što se on nadao materijalnoj svojoj polzi na osnovu jednakosti i ravnopravstva koje su Mađari napisali bili, ali prema nama i graničarima nisu nabljudavali, pak evo sada vidim da je u istu pogrješku palo i carsko Ministerstvo.

Narod naš koji mi predvodimo i pred kojim stojimo traži materijalnu pomoć i otlakšanje, a ne čezne toliko za idealnim polzama. On ne poznaje niti gospodu carske ministre niti svjetlog kneza Vindišgreca; ali zna za svog bana Jelačića i patrijarha Rajačića, jer smo mi taj narod na oružije digli, na odbranu Monarhije pozvali, i evo padaju žertve za žrtvama, i Bog sam zna, kada će prestati. S čim ćemo izići pred naš ovako izmučenij, u ranama ogreznutij, popaljenij, porobljenij i osiročenij narod koji je iljadama svoji sinova i braće na bojnom polju i razvalinama ostavio, s čim ćemo utrti suze toliki udovica i siročadij, koji će nas dočekati i iskati utješeni za izgubljene roditelje, supruge i ranitelje njiove? Zar s ovim ustavom, zar sa starim Granice ustrojenijem? Zar sa isključenijem jednog najzaslužnijeg, najvjernijeg i najglavnijeg naroda od oni prava koja najveći zlotvor i dušmanin cara i carstva po pravu jednakosti uživa. Šta je onda Trojedna kraljevina, šta li Vojvodovina?

Ja ovo otcjepljenje jednog i istog sada zajednički vojujućeg naroda ponjati ne mogu. Znajući pak, da će vreme skoro doći kad ću morati narodu mom podnesti račun mog za njegovu sreću djelovanja, i videći da je ustavno opredjeljenje otnoseće se na otcjepljenje Vojene granice od Trojedne kraljevine i Vojvodine i izključenje ove od krunonosni država imperije ovde kod mog naroda krajnje nezadovoljstvo porodilo, želim sverhu ovog za biće našeg naroda u imperij prevažnog predmeta iskreno mnjenije vaše preuzvišenosti saslušati; i šiljem vam na taj konac gospodina Mojsija Đorđevića koji će ovo moje pismo vama preuzvišeni gospodine predati, sve što potrebno bude ustmeno predstaviti i objasniti i vaše mnjenije meni ukoliko je moguće pismeno i ustmeno donesti radi mog budućeg u ovom predmetu upravljanja.

Primite preuzvišeni gospodine bane moj iskrenij pozdrav i znake najotličnijeg visokopočitanija, s kojima imam čest biti Vaše Preuzvišenosti preodanješji sluga i iskrenij prijatelj.

U Bečkereku 14 marta 1849.¹²

U toku svog puta u Mađarsku, Georgijević je izveštavao o mahinacijama bečkog dvora u vezi s objavljivanjem i naturanjem ustava, a takođe i o predstojećem imenovanju Rajačića za carskog komesara u Vojvodini, o čemu je dao sledeći sud:

Vaša svetosti!

Posle mog jučerašnjeg izvešća doznao sam da je iz Beča pušćeno Hrvatima u uši da Ministerium nije za tvrdo naumio Hrvatima (za druge kao ne rekoše) nametnuti oktroirani ustav, nego čeka da vidi hoće li ga dobrovoljno primiti. Govori se da je i Ožegović kao u tom smislu pisao, i da se sam Ministerium ne nada da će ga Hrvati primiti i na nj pristati. Iz dobrog sam izvora doznao da isti ustav službeno ni banu kao upravitelju Trojedne kraljevine saopćen nije. I ja bi sam rekao da Ministerium ne nada se da će se u nas primiti, a to jako

¹² Isto, 203 1849.

ide u naš račun. Ovo je samo bio *fühlen* da vide šta ćemo mi kazati; zato bi trebalo po mom mnjenju ranije što kazati, dok to okolnosti dopuščaju i okačiti što se može za vremena. U životu naroda se retko zgodne prilike, kad se propuste, opet povraćaju.

Ja sam čuo da je Ministerium odlučio vašu Svetost za upravljanje Vojvodovine *opunomočiti* i dati vam *ad latus* Majerhofera, a Rukavina da se u administraciji civilnoj mora vašoj Svetosti podvrći. Ovo ima nešto dobrog u sebi, ali po mom mnjenju sili više zlog. Ja vidim u tome staru lukavost austrijsku kojoj je sadašnji austrijski ministerium tako vešt. Kaku novu vlast i moć može austrijski Ministerium vašoj Svetosti sa tim svojim tobožnjim punomoćjem dati koju vaša Svetost do jako niste imali? Vašoj je Svetosti dao vlast narod, koji ju i ima, niti je što ostalo što bi Ministerium dodati mogao; šta više on je naumio ograničiti vlast vaše Svetosti pošto vam je *ad latus* dao Majerhofera; ono što se kaže da se Rukavina vašoj Svetosti podvrgne samo je opsena, da se zlu poslu ne dosetimo. Dalje ja još vidim tu lukavost što tim opunomoćenjem hoće Ministerium sebi da prodire put za naimenovanje vojvode, jer ako on može punomoćnike za upravljanje Vojvodovine postavljati, onda će moći i vojvode naimenovati. Ministerium ne može više ništa do onoga potvrditi u svojoj vlasti kome je narod tu vlast predao. Stoga ja mislim da bi dobro bilo u tom slučaju Ministeriumu se u tom smislu očitovati.

Meni je ovo ovde u Rohiću usput palo na um i držao sam za dužnost vašoj Svetosti saopćiti.

Vaše Svetosti najposlušniji sin

U Rohiću na Kiseljoj vodi
dne 22 marta 1849

*Mojsije Đorđević*¹³

Tek potkraj aprila 1849. Georgijević se vratio u Vojvodinu i podneo izveštaj o svojoj misiji.¹⁴ Uskoro zatim napustio je Vojvodinu i u Osijeku dočekao poraz revolucije i početak apsolutizma.

Slavko Gavrilović

¹³ Isto, Prez. 273/1849. — Sasvim slično mišljenje o Rajačićevom komesarijatu zauzela je srpska štampa, pa i sekretar Vojvođanskog praviteljstva, Jovan Stanković (vidi: Sl. Gavrilović, Srem u revoluciji 1848—1849, Beograd 1963, ...

¹⁴ Godišnjak Filoz. fak. u Novom Sadu II, 54—57.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

IVAN KAMPUŠ

OLEG MANDIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB